

**Промова
Федерального президента Франка-Вальтера
Штайнмаєра
з нагоди церемонії вшанування пам'яті до 80-х роковин
масових вбивств у Бабиному Яру
6 жовтня 2021 р.
Київ/Україна**

«Над Бабьим Яром шелест диких трав.

[...]

Все молча здесь кричит,

И, шапку сняв, я чувствую, как медленно седею.

И сам я, как сплошной беззвучный крик,

[...] Ничто во мне про это не забудет!»

Який біль. Які муки. Яке страждання, що змушує нас оніміти.

Багато кому з вас ці рядки знайомі. Своїм віршом 1961 року Євгеній Євтушенко зламав табу мовчання, табу, яке до того часу тяжіло над пам'яттю про вбитих євреїв тут в Україні й у всьому Радянському Союзі. Музика, що пролунала до цього у виконанні Німецького симфонічного оркестру Берліна, приголомшує та змушує замовчати. Дмитрій Шостаковіч своєю музикою до цього вірша створив музичний пам'ятник жертвам Бабиного Яру. Саме письменники, музиканти, інтелігенція першими наважилися вивчати злочини, скоєні тут 80 років тому. Ми завдячуємо їм багато чим: вони відкрили шлях спогадам і взагалі зробили їх можливими.

Для німця, для Федерального президента Німеччини шлях сюди, до Бабиного Яру, є важким. Проте одночасно я вдячний, що я тут. Я дякую Вам, нащадкам жертв, я дякую Вам, дорогий Борисе Забарко, і я дякую Вам, громадянки і громадяни Києва.

Особливі вітання й подяку я хочу висловити Вам, пане Президенте Зеленський, і Вам, пане Президенте Герцог, за те, що ми сьогодні разом вшануємо пам'ять жертв і згадуємо про них.

Тут, в Бабиному Яру німецькі війська в останні дні вересня 1941 року вбили майже 34000 євреїв. Це жахіття скоїли саме німці. Бракує слів, щоб описати жорстокість і лють, які неможливо собі уявити.

Цей злочин не був актом помсти. Масове вбивство київських євреїв – це був ретельно спланований злочин, який готувався та виконувався військами СС, охоронною поліцією та солдатами Вермахту. Всі вони брали участь у ньому.

Одна зі свідків того часу, київська вчителька, описує ці події так. Вранці, 28 вересня, її вулицею потягнулася безкінечна колона людей. «Жінки, чоловіки, молоді дівчата, діти, літні люди, цілі родини. [...] Вони ідуть мовчки. Моторошно»

Більшість з них думала, що їх переселяють. До яру німецькі війська зганяли людей, які нічого не підозрювали, примушували їх роздягнутися, лягти на землю, на вже вбитих, обличчям додолу. А потім вони їх розстрілювали.

Жінок, чоловіків. Молодих дівчат. Дітей. Літніх людей. Цілі родини.

33 771 людину лише за два дні.

Їхнім вбивцям давали теплу їжу, напої та шнапс.

З євреїв вижили лише одиниці.

Злочин проти людства Голокост розпочався не з німецьких фабрик смерті в Освенцимі, Треблінці, Собіборі, Майданеку, Белжеці. Він почався раніше, під час загарбницького походу на Схід, у лісах, на околицях містечок і сіл. Набагато більше, ніж один мільйон євреїв пали жертвами Голокосту від куль в Україні. Тут у Києві, в Одесі, Бердичеві, Липівці, Чернівцях, Мізочі та в багатьох інших місцях.

Хто в моїй країні, в Німеччині, знає сьогодні про цей Голокост від куль? Хто знає ці імена, просякнуті кров'ю?

Всі ці місцини не мають належного місця в наших спогадах. Україна на нашій карті пам'яті залишається занадто блідою, занадто схематично зображеною.

Тому мені важливо бути сьогодні тут.

І тому мені було важливо відвідати сьогодні й Корюківку, містечко на Півночі, де за два дні було вбито 6 700 чоловіків, жінок і дітей.

Я сьогодні тут, щоб нагадати.

Тому що ми повинні нагадувати, щоб бачити й розуміти, до чого може призвести безмірна ненависть і націоналізм, антисемітизм і расова ворожнеча: німецька загарбницька війна на винищення була вбивством і варварством. Її жертвами пали мільйони. Людей, яких нацисти не вважали людьми, було вбито, закатовано, перетворено

на рабів на примусових роботах, угнано. Тут в Україні планувалося систематично «зачищати», як це називалось в наказах, цілі місцевості, а Київ хотіли зрівняти із землею.

І тут, у Бабиному Яру, вбивства продовжувалися й після масового знищення київських євреїв і тривали до 1943 року, до відходу німців. Десятки тисяч сінті й ромів, членів Української повстанської армії, інвалідів, військовополонених залишили своє життя в цьому яру.

Злочинці намагалися ліквідувати всі сліди, щоб приховати свої злочини. Але знищити їх не вдалося. Злочини мають наслідки. Тінь злочинів, шрами війни, побачити їх можна й сьогодні. Страждання, які принесла ця війна, відчуються до сьогоднішнього часу в дуже багатьох родинах, в багатьох селах і містах вашої країни, України.

Ми маємо нагадувати і тому, що доброго майбутнього без чесної пам'яті не існує.

Як Федеральний президент Німеччини я стою тут сьогодні перед вами й схиляю голову в глибокому траурі за загиблими. І одночасно я відчуваю глибоку вдячність за примирення, задля якого Ви, шановний пане Президенте Зеленський, ви, люди України, ви, нащадки жертв того часу, подали руку нам, німцям. Примирення – це не те, чого можна вимагати. Його можна тільки дарувати. Тим більшу вдячність я відчуваю за тісне партнерство, яке, пане Президенте Зеленський, поєднує обидві наші країни сьогодні. Тим більшу вдячність я відчуваю за спільні основи, які ми разом сповідуємо: міжнародне право і людська гідність, свобода народів в їхньому політичному самовизначенні та територіальній цілісності, мирна й безпечна Європа. На цьому фундаменті ми стоїмо, і ми маємо його захищати. Це також належить до відповідальності перед нашою історією.

Всім вам, вам, нащадкам жертв, людям в Україні, Вам, дорогий пане Президенте Зеленський, Вам, дорогий пане Президенте Герцог, я хочу сьогодні сказати: Ми, німці, знаємо про свою відповідальність перед історією. Це – відповідальність, яка ніколи не мине. Це – відповідальність за наше спільне майбутнє.

Дорогий пане Президенте Герцог! Як сильно я хотів би мати змогу сказати це без жодних обмежень. Як сильно я хотів би мати змогу сказати: Ми, німці, вивчили уроки історії раз і назавжди.

Але сказати це я не можу. Мені завдає болю та сповнює мене гнівом те, що і в Німеччині – саме в Німеччині – посилюється антисемітизм. Мені завдає болю та мене сповнює гнівом те, що – саме у важкій ситуації пандемії – стара ненависть виливається в нові теорії змови й підбурює до цькування, погроз і насильства.

Злі духи минулого з'являються сьогодні у новому вбранні. Для нас, німців, може існувати лише одна відповідь на це: Ніколи знову!

Боротьба повинна продовжуватися, боротьба проти антисемітизму і людиноненависництва, а також опрацювання злочинів того часу, до якого – і це ми бачимо в ці дні – належить і їхнє юридичне опрацювання.

Десять років тому Євгеній Євтушенко, автор вірша про Бабин Яр, зустрів в Італії Вольфа Бірмана, німецького поета й співака, батька якого вбили в Освенцимі, і якого режим Соціалістичної єдиної партії Німеччини позбавив громадянства НДР у 1976 році. Після їхньої зустрічі Вольф Бірман створив переспів вірша Євтушенка на німецьку мову. І він дав мені ці рядки з собою в мою сьогоднішню подорож.

Цими рядками я хочу завершити своє звернення, словами двох поетів, цими в певному сенсі спільними словами про Бабин Яр, про те жакіття, для якого власне бракує слів, вшановуючи пам'ять про жертв, яких нам ніколи не можна забувати:

„Kein Schuß, kein Wimmern. Nur es rascheln noch
im Wind die Steppengräser unten in der Schlucht
Paar alte Bäume stehn wie strenge Richter rum
Und ich steh hilflos da und schreie,
offnen Mundes,
steinestumm

Ich steh alleine hier am Abgrund wie vorm eignen Grab
bin selbst ein Greis, bin Mutter, das erschossne Kind
Sie alle sind versammelt hier für immerdar!
ergraut bin ich vor lauter Grauen,
denk ich an Einundvierzig,
an das schlimmste Schreckensjahr“